

Katalán nyelvi jogok, különös tekintettel az oktatáspolitikára

KOVÁCS ÍRISZ

Bevezető

Ezen tanulmány a katalán nyelvpolitikával, annak alakulásával, éveken átívelő fejlődésével foglalkozik. A katalán nyelv az éveken át tartó súlyos elnyomás ellenére sem szűnt meg létezni. A nyelvpolitika számos kiaknázatlan területet rejt magában, ráadásul aktualitásokban bővelkedik. A tanulmány célja, hogy átfogó képet nyújtson a katalán oktatáspolitikáról, melynek aktualitása a spanyol Legfelsőbb Bíróság nemrég meghozott ítéletében rejlik az úgynevezett nyelvi merítés politikájával kapcsolatban, amely jelenleg is zajló politikai vitát eredményezett. A nyelvi merítés politikájának lényege, hogy hétéves korig minden gyermek számára biztosított az anyanyelvén való oktatás – vagyis spanyolul is, amennyiben a szülők ezt kérvényezik. A spanyol nyelv és irodalom tanulása az iskolai évek alatt végig kötelező, ezt követően viszont már csak katalánul tanulhatnak.

A kisebbségi nyelvek és kultúrák védelme fontos feladat, hiszen eltűnésükkel Európa kulturális öröksége kerülhet veszélybe. Egy adott államon belül kisebbségben élő csoport helyzetét nagyban befolyásolja az adott ország nyelvpolitikája. Nyelvpolitika alatt értendő az államok politikája a saját területükön használt nyelvek vonatkozásában.¹ Meghatározza a nyelvhasználatot, a nyelvek egymáshoz való viszonyát, a nyelvi jogokat. A nyelvpolitika egyik legfőbb célja a nyelvi konfliktusok elkerülése, viszont ezen konfliktusok ritkán adódnak magából a nyelvből, a háttérben általában az adott nyelvet vagy nyelveket beszélő csoportok közötti társadalmi, politikai, gazdasági konfrontáció áll.² A nyelvpolitika kétélű fegyver. Egyrészt, előmozdíthatja egy adott nyelv használatát, a nyelvi közösségek jogainak védelmét. Másrészt, viszont az asszimiláció eszközévé válhat, kikényszerítve valamely nyelv kizárólagossá tételét egy adott államon belül.³ Éppen ezért jelentős szereppel bír egyes nyelvek helyzetének, jövőjének meghatározásában.

A nyelvpolitikának és nyelvi tervezésnek Spanyolországban különösen fontos szerepe van, hiszen az országot a regionális sokféleség jellemzi. A több száz évig tartó asszimilációs politika ellenére Spanyolország nyelvi tekintetben ma Európa egyik legszínesebb állama. A kisebbségi nyelvek

1 CSERNICSKÓ 2015, 51.

2 Uo., 53.

3 LÁNCOS 2009, 112.

közül legnagyobb számú beszélővel rendelkezik a katalán, a galíciai és a baszk nyelv. Ezen tanulmány a Katalán Autonóm Közösségre fókuszál.

Nyelvi jogok Katalóniában

A katalán nyelv története

A katalán az újlatin nyelvek csoportjába sorolható, a kilencedik század során fejlődött ki a vulgáris latin nyelvből. A katalán identitástudat hosszú évekre nyúlik vissza, hiszen Nagy Károly már a 9. században, a Frank Birodalomnak a mórok ellen vívott háborúi idején létrehozta a Hispán Őrgrofságot, afféle ütközőzónaként. A Marca Hispanica részét képezte a barcelonai grófság is, amely Katalónia történelmi magvát adja. Napjainkban a világ száz legerterjedtebb nyelve közé tartozik. A katalán beszélők száma közel tízmillió, illetve további hárommillió ember megérti ezt a nyelvet.⁴ A katalán régió lakosainak száma 2021-es adatok szerint 7,716 millió fő.⁵

A katalán nyelvi jogok új fejezete Franco halála után kezdődött, a demokratikus átmenet időszakában. 1977-ben megtartották az első szabad választásokat, 1978-ban pedig megszületett az új spanyol alkotmány, amely Spanyolországot tizenhét, egyenlő jogokkal rendelkező autonóm közösségre osztotta fel. Szintén az 1978-as alkotmány nyomán jött létre a társhivatalos nyelvi rendszer, melynek következtében különböző nyelvi szabályozásokkal találkozhatunk az egyes többnyelvű autonóm tartományokban. Az ország tizenhét autonóm régiója közül hat rendelkezik regionális társhivatalos nyelvvvel. Baszkföldön és Navarrában a baszk, a Baleári Szigeteken a katalán, Katalóniában a katalán és az okszitán/aráni, Galíciában a galíciai, Valenciában a valenciai is hivatalos nyelvnek számít. A katalán nyelvet Spanyolországon belül és Katalónián kívül beszélik még a Baleár-szigeteken, Valenciában, valamint Aragónia és Murcia egyes vidékein is. A katalán nyelvhasználatot a közigazgatásban, az oktatásban, a kultúra és a tömegtájékoztatás területén Katalónia kormánya, a Generalitat szavatolja.

Az 1979-es autonómiastatútum 3. cikkelye kimondja, hogy Katalónia saját nyelve a katalán, amely hivatalos nyelv Katalóniában ugyanúgy, mint a spanyol, amely az egész állam nyelve.⁶ A statútum értelmében társhivatalos nyelv még ezen kívül az okszitán/aráni.⁷ Az aráni nyelv az okszitán

4 Xarxa, Cruscat: *Informe sobre la situació de la llengua catalana (2010)*. Observatori de la Llengua Catalana. Barcelona, 2011.

5 www.idescat.cat (Letöltés ideje: 2022.04.11.)

6 Ley Orgánica 6/2006, de 19 de julio, de reforma del Estatuto de Autonomía de Cataluña, Art. 6. Ref.: BOE-A-2006-13087

7 Ley Orgánica 6/2006, de 19 de julio, de reforma del Estatuto de Autonomía de Cataluña, Art. 6. Ref.: BOE-A-2006-13087

egyik változata, amelyet Katalóniában, az Arán-völgyben beszélnek. Az Arán-völgy Franciaországgal határos, magas hegyvidéki régió. A Pireneusok középső részének északi lejtőjén, Lleida tartományban található. Habár Katalóniában elnyerte a hivatalos státuszt, legtöbb beszélője Franciaországban él. Ez egyfajta gesztusértékű lépés volt a katalán kormány részéről, jelezve, hogy a nyelvi egyenjogúságra törekszik annak ellenére, hogy a katalán nyelv évtizedekig súlyos elnyomás alá kényszerült.⁸

Nyelvi normalizációs törvény a katalán régióban

A nyelvi normalizációs törvények a regionális nyelvek hátrányos helyzetének kiküszöbölését, és az államnyelvvél való egyenlő helyzetük megteremtését tűzik ki célul, a köz- és magánszférában egyaránt. Katalóniában 1983-ban lépett életbe a nyelvi normalizációs törvény,⁹ amely tulajdonképpen az autonómiastatútum nyelvi rendelkezésein alapul.¹⁰

1998-ban újabb törvény került elfogadásra a nyelvi normalizáció megerősítésére. A törvény kifejezi a katalán autonóm kormány, a Generalitat azon politikai akaratát, hogy továbbra is ösztönözze a fellendülés folyamatát és a katalánok jelenlétét a társadalmi élet minden területén.¹¹ A törvény kimondja, hogy a polgárok kivétel nélkül használhatják a katalán és a kasztíliai nyelvet minden magán- és állami tevékenység során. A két hivatalos nyelv bármelyikén lefolytatott jogi eljárások érvényesek és hatályosak. A törvény megerősíti a Generalitat által az 1983. évi törvény alapján a hatóságokkal, az oktatással és az intézményi tömegtájékoztatási eszközökkel kapcsolatos politikát, javítja a szabályozást a katalán hivatalos használatának különböző területein és elismeri az állampolgárok nyelvi jogait. Biztosítja a katalán jelenlétét a társadalmi és kulturális élet számos területén.

2006-os katalán autonómiastatútum

Újabb változást a nyelvi jogok terén a 2006-os új katalán autonómiastatútum¹² hozott, amely külön fejezetet tartalmaz a nyelvi jogokról és kötelességekről. A katalánt jelöli meg a közintézmények és a közszolgálati médiumok elsődlegesen használt nyelveként. Az oktatás nyelve kötelező jelleggel a katalán, a Generalitat és az önkormányzatok a katalánt kötelesek használni a belső és a lakossággal való kommunikáció során. Ezen nyelv-

8 Estatuto de autonomía de Cataluña 1978

9 Ley 7/1983, de 18 de abril, de normalización lingüística en Cataluña.

10 Act No. 1, of 7th January 1998, on linguistic policy

11 Act No. 1, of 7th January 1998, on linguistic policy

12 Decret 306/2006, de 20 de juliol, pel qual es dóna publicitat a la Llei orgànica 6/2006, de 19 de juliol, de Reforma de l'Estatut d'autonomia de Catalunya

és oktatáspolitikai eredményeként a katalán nyelvhasználat általánossá vált a mindennapi életben. Jelen van a tömegkommunikációban, jelentős irodalommal és könyvkiadással rendelkezik.¹³

A 2006-os autonómiastatútum egyik legvitatottabb pontjává a nemzeti kérdés vált. A preambulumban ugyanis az áll, hogy a katalán parlament nemzetként tekint az ott élőkre, a történelmi és kulturális hagyományokra hivatkozva. Érdeemes értelmezni a *nemzet* és *nemzetiség* kifejezéseket, ugyanis ezeket a szavakat gyakran használjuk szinonimaként, tévesen. A magyar értelmező kéziszótár szerint: „A nemzet történelmileg kialakult tartós közösség, amelyet közös nyelv, terület, gazdasági élet, a kultúrában megnyilvánuló közös lelki sajátosság és rendszerint valamilyen államszervezet tart össze.”¹⁴ míg a nemzetiség „valamely más nemzettel közös állami kötelékben élő népcsoportot”¹⁵ jelöl. A különbség abban rejlik, hogy a nemzet történelmileg kialakult és tartós egységet képez, ezzel szemben a nemzetiség szűkebb fogalmi megjelölés, jóllehet, a nyelvi és kulturális tényező birtokában van, de nélküli az egység kritériumát. A 2006-os autonómiastatútum preambulumban a következő áll: „A katalán parlament Katalónia népének érzelmeire és akaratára támaszkodva elsöprő többséggel kijelenti, hogy Katalónia nemzet.”¹⁶ Ezzel szemben az első cikk kimondja, hogy elismeri Spanyolország 1978-as alkotmányát, amely az országra, mint egységes spanyol nemzetre hivatkozik és Katalóniát nemzetiségként definiálja.¹⁷

2010-ben az Alkotmánybíróság ítéletében alkotmányellenesnek minősítette a statútum azon részeit, amelyek Katalóniára mint nemzetre hivatkoznak. Megerősítette a spanyol állam egységét és oszthatatlanságát és hatályon kívül helyezte a „katalán, mint nemzetről” szóló cikkelyt.¹⁸ A döntés felháborodást keltett a katalánok körében, 2010. július 10-én több mint egymillió tiltakozó vonult fel Barcelonában.¹⁹ A katalán nemzetmeghatározás megmaradt ugyan, de egyértelművé vált, hogy nem bír jogi hatállyal, ugyanis az alkotmány ezt nem teszi lehetővé.

13 BERKICS 2010, 101.

14 ORSZÁGH 1965.

15 MIKÓ 1981 683.p.

16 Decret 306/2006, de 20 de juliol, pel qual es dóna publicitat a la Llei orgànica 6/2006, de 19 de juliol, de Reforma de l'Estatut d'autonomia de Catalunya

17 Decret 306/2006, de 20 de juliol, pel qual es dóna publicitat a la Llei orgànica 6/2006, de 19 de juliol, de Reforma de l'Estatut d'autonomia de Catalunya

18 Sentencia 31/2010, de 28 de junio (BOE núm. 172, de 16 de de juliol de 2010)

19 NAGY – SZABÓ 2015, 76–93.

A nyelvi merítés modellje az oktatáspolitikában

1980-ban a spanyol kormány az oktatás területén átruházta hatásköreinek jelentős részét a katalán kormányra, a 2809/1980 számú királyi rendelet²⁰ értelmében. A változások új kapukat nyitottak meg a katalán nyelv előtt. A spanyol gyermekek anyanyelvi oktatáshoz való joga megmaradt, de a teljes katalán oktatás vált az elsődlegesen elérendő céllá. A nyelvpolitika célja az volt, hogy az oktatás révén növelje a katalán súlyát a kasztíliaival szemben.²¹

Az úgynevezett nyelvi merítés vagy nyelvi elmélyülés módszere röviden annyit jelent, hogy 1993-tól az oktatás és az iskolai kommunikáció nyelve Katalónia területén a kasztíliai (spanyol) nyelv helyett a katalán lett. Léteznek ugyan kizárólag spanyol nyelvű oktatási intézmények, viszont ezek zömmel magánintézmények, mivel a Generalitat a katalán tanítási nyelvű intézményeket támogatja. A nyelvi merítés módszere évek óta vitákkal terhelt a politikai légkörben. A nyelvhasználat szabályozása körüli vitákban a spanyol anyanyelvűek jogaik megsértését, a kasztíliai nyelv elnyomását sérelmezik. Ennek ellentmondanak a diákok körében végzett felmérések, melyek rámutattak arra, hogy a merítés módszerével tanulók spanyol nyelvi kompetenciái ugyanolyan jók, mint a hagyományos tanrendben tanuló társaiké.

A módszer történeti háttere

A módszert először 1965-ben alkalmazták Quebecben, Kanadában. A kezdeményezés három, az oktatási rendszerrel elégedetlen szülő nevéhez köthető. Olga Melikoff, Valerie Neale és Murielle Parkes gyermekei a Saint-Lambert iskola diákjai voltak, ahol az oktatás angol nyelven folyt. A szülők aggodalmukat fejezték ki gyermekeik francia nyelvtudásának hiányosságai miatt és szerettek volna javítani a helyzeten. Egy új pedagógiai megközelítést dolgoztak ki, amely részben az UNESCO 1963-as jelentésében felvázolt modelljén alapul.²² Az iskola elvégezte ennek a módszernek az első világméretű tesztjét, az angol anyanyelvű gyerekeket franciául, kisebbségi nyelven oktatva. A program jó eredményeket hozott. Bebizonyosodott, hogy a kisebbségi nyelven való oktatás az iskola első osztályától

20 Real Decreto 2809/1980, de 3 de octubre, sobre traspaso de servicios del Estado a la Generalidad de Cataluña en materia de enseñanza

21 MILEY 2006.

22 *Languages and the young school child*. In: *Language and language learning*, vol. 24. London : Oxford University Press, 1969 [518] <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000131569?2=null&queryId=f9c6a0a1-c684-40da-afbd-b90d-5c3a2ad> (Letöltés: 2023. 02. 28.)

kezdve segítette a diákokat a francia nyelv elsajátításában anélkül, hogy ez akadályt jelentett volna tanulmányi sikereikben.²³

A nyelvi merítés módszerének alkalmazása Katalóniában

A nyelvi merítés módszerét először 1983-ban kezdték el alkalmazni tizenkilenc állami iskolában, ahol a tanulók többsége spanyol anyanyelvű volt. A pozitív eredményeknek köszönhetően a módszer 1989–1990-ben már hétszáz iskolában jelen volt Katalóniában, 1992-től pedig az autonóm terület egészére kiterjesztették az állami oktatásban.²⁴

A tanulók már a tanítás első napján megismerkednek a kisebbségi nyelvvel, a tanárok kizárólag ezen a nyelven szólalnak meg, amint átlépi az osztályterem küszöbét. A spanyol nyelvet fokozatosan vezetik be az általános iskolában, amikor a gyerekek öt és nyolc év közöttiek. Innentől kezdve a spanyol és a katalán nyelvóra két külön tantárgyként épül be az órarendbe, a többi tárgy oktatása pedig katalán nyelven folyik. A Ley Orgánica 1/1990²⁵ értelmében ez a módszer vonatkozik az óvodai tanítás megszervezésére (0–5 éves korig), az alapfokú tanulmányokra (6–12 éves korig) és a kötelező középfokú oktatásra (13–16 éves korig) Katalónia területén.

A módszer célja, hatékonysága

A módszer célja a katalán nyelvtudás és nyelvhasználat fejlesztése, valamint a nyelvből adódó társadalmi szegregáció megelőzése, a kétnyelvű társadalom megteremtése a katalán régióban.²⁶ Egyesek úgy vélik, hogy a gyerekek nem anyanyelvükön való tanítása rossz hatással lehet tanulási folyamataikra. A nyelvi merítés módszerét kutatók azonban bebizonyították, hogy ez a hiedelem téves. A tudományos eredmények alátámasztják, hogy ez az oktatási rendszer ugyanolyan hatékony, mint a többi spanyol oktatási rendszer. A módszert vizsgáló kutatók egyik érve a nyelvi merítési oktatás mellett az, hogy ez az egyetlen rendszer, amely garantálja, hogy a katalán gyerekek megfelelően elsajátítják egyaránt a katalán és spanyol nyelvet. Ferrer és mtsai (2011) például a Gazdasági Együttműködési és Fejlesztési Szervezet (OECD) 2009-es PISA-tanulmányára²⁷ hivatkoznak. A szervezet

23 SAGRERA 2021.

24 https://www.plataforma-llengua.cat/media/upload/pdf/immersio-cast_1537173291.pdf (Letöltés: 2023. 02. 28.)

25 Ley Orgánica 1/1990, de 3 de octubre, de Ordenación General del Sistema Educativo.

26 https://www.plataforma-llengua.cat/media/upload/pdf/immersio-cast_1537173291.pdf (Letöltés: 2023. 02. 28.)

27 OECD (2010), *Higher Education in Regional and City Development: Catalonia, Spain*, OECD Publishing. <http://dx.doi.org/10.1787/9789264089006-en> (Letöltés:

időszakonként teszteli hatvanöt ország tizenöt éves diákjainak természet-tudományos, matematikai és olvasási kompetenciáját. Ebben a tesztben a katalóniai spanyolul beszélő diákok, akik a merítési módszerrel tanultak, hasonló pontszámokat értek el természettudományokból, matematikából és olvasásból, mint a többi spanyol diák, aki anyanyelvén tanult.²⁸ Katalónia több éve részt vett a PISA-vizsgálatban, köztük 2003-ban, 2006-ban, 2009-ben és 2012-ben is, amelyek mindegyike hasonló eredményekről számolt be. A modellben részt vevő diákok spanyol nyelvtudása megegyezik, vagy magasabb a spanyol állam többi részének átlagával. Ugyanez elmondható a többi tantárgy tekintetében is. A modell további előnye, hogy a diákok jobb esélyekkel indulnak egy harmadik nyelv, például az angol tanulására.

2006-ban az Európai Bizottság létrehozott egy független szakértőkből álló, többnyelvűséggel foglalkozó magas szintű munkacsoportot. A csoport feladata, hogy elemezze, miként haladnak a tagállamok a többnyelvűség előmozdításával, támogatást és tanácsot adjon, naprakész ötletekkel szolgáljon a többnyelvűség területén, ajánlásokat tegyen a Bizottságnak az e területen szükséges intézkedésekre.²⁹ A csoport 2007-ben publikált egy jelentést, amely többek között a Katalóniában alkalmazott kétnyelvű oktatási modellt is méltatta, követendő példaként hivatkozott rá a nyelvtanulás elősegítésére.³⁰

A nyelvi merítéssel kapcsolatos vita

Az elmúlt években néhány család bírósághoz fordult annak érdekében, hogy gyermekeiket spanyol nyelven taníttathassák. Számos előnye ellenére, az igazságszolgáltatás megkérdőjelezi a nyelvi merítés módszerét. 2014-ben Katalónia Legfelsőbb Bírósága (TSJC)³¹ már megállapította, hogy az Oktatási Minisztériumnak biztosítania kell a kasztíliai tanórák legalább huszonöt százalékát. Akkoriban az ítélet mindössze nyolc diákra vonatkozott, de a bíróság kimondta, hogy ezt a szabályt kell követni, ha legalább egy diák vagy családja spanyol nyelvű órákat kér. A 2014-es döntés volt az első, amely meghatározta ezt a százalékos arányt. Később, 2020 decemberében a TSJC újabb határozatot hozott, amely arra kötelezte az egész katalán

2022. 04. 12.)

28 FERRAN 2010, 187–197.

29 https://www.plataforma-llengua.cat/media/upload/pdf/immersio-cast_1537173291.pdf (Letöltés: 2023. 02. 28.)

30 European Commission: *Commission of the European Communities, Final Report. High Level Group on Multilingualism*. Luxembourg: Office for Official Publications of the European Communities, 2007.

31 Tribunal Superior de Justícia de Catalunya

oktatási rendszert, hogy a tanórák huszonöt százalékát spanyolul tanítsa. A katalán kormány fellebbezett, ezt viszont a Legfelsőbb Bíróság elutasította.

A katalán oktatási miniszter, Josep González-Cambray elmondta, hogy 2005 óta a másfélmillió diákot számláló iskolarendszerből mindössze nyolcvan család kért spanyol nyelvű oktatást. Véleménye szerint nincs nyelvi konfliktus a katalán iskolákban.³² A katalán kormány 5108 iskolaigazgatónak küldött levelet, amelyben azt tanácsolta nekik, hogy a bíróság döntése ellenére se változtassanak nyelvi programjukon. A kormány véleménye szerint a spanyol nemzeti oktatási törvény garantálja Katalónia jogát arra, hogy továbbra is katalán nyelven tarthatja az órák többségét. A gyakorlatban minden iskola rendelkezik némi mozgástérrel, hogy saját szabályzatot alakítson ki. Az oktatás szakaszától függően heti három és négy óra közötti spanyol nyelvű oktatás folyik. A Legfelsőbb Bíróság döntése ezt valamivel több mint heti hat órára emelné az általános iskolában, heti hét és fél órára a középiskolában és a bachelletoban, vagyis az egyetem előtti programban.

Az Esquerra Republicana de Catalunya (Katalán Republikánus Baloldal), a Socialistes Units per Avançar (Az Egyesült Szocialisták továbblépnek), a Junts per Catalunya (Együtt Katalóniáért) és az En Comú Podem (Közösen megtehetjük) 2022. március 24-én javaslatot terjesztett elő a parlamentben a nyelvpolitikáról szóló törvény módosítására, miután a Katalán Legfelsőbb Bíróság előírta a kasztíliai nyelven történő oktatás minimum 25%-ának biztosítását a katalán iskolákban. A Som Escola nevű szervezet aggodalmának adott hangot annak kapcsán, hogy a bíróság döntése után mennyiben lesz hatékony a katalán nyelv előmozdítása az iskolákban. A Som Escola egy katalán civil, kulturális és oktatási szervezet, amely azért jött létre, hogy erősítse a katalán oktatás által képviselt társadalmi kohéziós modell támogatását. Célja, hogy összehangolja mindazokat az embereket, entitásokat és intézményeket, akik elkötelezettek amellett, hogy aktívan fellépjenek a katalán oktatási modell mellett.³³ A szervezet közleményében pozitívan értékelte, hogy a törvényjavaslatot még nem fogadták el és elhalasztották a plenáris ülést, mert így megvalósulhat a szükséges társadalmi vita a témával kapcsolatban. Közleményében arra kérte a bíróságokat, hogy vessenek véget a katalán oktatási rendszerbe és nyelvi politikába való beavatkozásnak.³⁴

2022 októberében az Alkotmánybíróság beleegyezett abba, hogy megvizsgálja az iskolák katalán merítési törvényének jogszerűségét. A katalán

32 CATÁ-FIGULS 2021.

33 <https://somescola.cat/> (Letöltés: 2022. 04. 12.)

34 <https://www.lavanguardia.com/vida/20220407/8185461/somescola-reclama-govern-blindar-catalan-sistema-educativo.html> (Letöltés: 2023. 02. 28.)

kormány új politikákat javasolt a katalán nyelv védelmére, megkerülve a 25%-os spanyol kvótát az iskolákban, majd törvényt fogadott el a katalán nyelv védelméről annak ellenére, hogy a bírói végzés véget vet a jelenlegi mérítési módszereknek. Rendkívüli kormányülésen került elfogadásra a jogszabály, miszerint a tantermi nyelvhasználatnak az egyes iskolák és tanulók szociolingvisztikai helyzetétől kell függenie, nem pedig egy „homogén” tervtől, amely minden iskolát azonos óraszámra kötelez, minden nyelv tekintetében. A jogszabály továbbra is a katalánt tekinti munkanyelvnek az osztálytermekben. A felek konszenzusra jutottak azzal kapcsolatban, hogy a spanyol nyelvet az egyes iskolák nyelvi projektjei szerint fogják használni – ami azt jelenti, hogy ahelyett, hogy osztálytermenként szigorúan 25%-os spanyol kvótát határoznának meg, a tanárok dönthetik el, hogy az egyes nyelveket milyen mértékben használják.

Az Európai Parlament által felkért szakértők álláspontja

A katalán nyelvi elmélyülés témája elérte az Európai Parlamentet is. Négy szakértő – Teresa Freixes alkotmányjog professzor; Jesús Rul, volt tanfelügyelő Katalóniában; Jorge Calero és Manuel Acosta professzorok – vitatta meg a nyelvhasználat jogi helyzetét Katalóniában és azt is, amit a nyelvi elmélyülési modell jelent pedagógiai szempontból.³⁵

Teresa Freixes szerint fontos szem előtt tartani, hogy az európai integrációval egy többszintű jogrendszer jött létre, amelybe az államok jogi normái beágyazódnak. Spanyolország 1992-ben az elsők között írta alá, majd 2001-ben ratifikálta a Regionális vagy Kisebbségi Nyelvek Európai Chartáját. Szintén az első körben lett tagállama a Kisebbségvédelmi Keregetegyzménynek. A szakértő rámutat arra, hogy Spanyolország teljesítette a Charta által lefedett kötelezettségvállalásokat, sőt, Katalóniában nemcsak, hogy garantált a másik társhivatalos nyelv, a katalán ismerete, hanem az oktatás is biztosított katalán nyelven annak ellenére, hogy a Charta erre nem kötelez. Az Európai Bíróság ítélkezési gyakorlata alapján egy nyelv nem megfelelő ismerete, függetlenül attól, hogy hivatalos nyelvről van-e szó vagy kisebbségi nyelvről, következményekkel jár. A katalán tartományban, ahogyan az ország más részein is, kötelező a kontextusnak megfelelő nyelvtudást biztosítani a megkülönböztetés elkerülése érdekében. Ugyanakkor azt is lehetővé kell tenni, hogy az emberek gyakorolhassák jogaikat mind a hivatalos, mind a kisebbségi nyelveken. Az egyensúly eléréséhez elengedhetetlen a különböző nyelvek tiszteletben tartása, garantálva a szülők jogát arra, hogy gyermekeiket a társhivatalos nyelvek bármelyikén taníttathassák. Az Európai Unió az irányadó jogszabályaiban követi a Regionális

35 <https://www.europarl.europa.eu/committees/en/public-hearing-on-the-language-immersion/product-details/20230213CHE11361> (Letöltés: 2023. 02. 28.)

vagy Kisebbségi Nyelvek Európai Chartáját és az Emberi Jogok Európai Bíróságának joggyakorlatát. Elengedhetetlen a hivatalos és társhivatalos nyelvekre vonatkozó nemzeti szabályozások tiszteletben tartása minden európai jogrendben, mind az Európa Tanácsban, mind az Európai Unióban, ahogyan az anyanyelvek tiszteletben tartása is fontos, különösen az oktatás keretében, de a médiában, a közszférával való kapcsolattartásban és a közigazgatásban is.

Jesus Rul kifejtette, hogy a spanyol és a katalán nyelv egymás mellett létezik évszázadok óta, hol az egyik, hol a másik nyelv javára: a spanyol nyelvet a korabeli diktatúrák idején részesítették előnyben, a katalán pedig az elmúlt 40 évben a nacionalista politikának köszönhetően erősödött fel. A katalán nyelv felvirágzása különösen érzékelhető az oktatás területén, mivel gyakorlatilag kizárta a spanyol nyelvet az oktatásból. A katalán az egyetlen tanítási nyelv a tantervben szereplő tárgyak nagy részében, esetenként az összes tantárgy vonatkozásában. A spanyol nyelv alkotmányos rangja ellenére az idegen nyelvekéhez hasonló, vagy annál alacsonyabb szinten van jelen a katalán oktatásban. Ezt a státuszt szabályozásokkal kényszerítették ki, így sérült a tanulók mindkét hivatalos nyelven történő oktatáshoz való joga. A spanyol alkotmány kimondja: „Minden spanyol állampolgárnak kötelessége ismerni a spanyol nyelvet, és joga van használni azt”.³⁶ A társhivatalos nyelveket az állampolgároknak nem kötelességük beszélni. A szakértő szerint mostanáig a nacionalista hatalmi törekvések győzedelmeskedtek a polgári szabadságjogok és a jogállamiság felett. A 19. század vége óta a katalán nacionalizmus etnikai-identitás alapú, felsőbbrendűsége törekvő és kirekesztő nacionalista vonásokat mutat. A spanyol alkotmányt, amely nyitott és decentralizált a regionális autonómiákkal kapcsolatban, a nacionalisták felhasználták a spanyol nemzeti egység ellen, ami ellentétben áll a spanyol nemzeti egység alapjával, vagyis a spanyol nemzet felbonthatatlan egységével.³⁷ Ez az az ideológiai, politikai és oktatási keret, amely megmagyarázza az úgynevezett katalán nyelvi merítési modellt. Ez a modell nem felel meg az oktatási-nyelvi elmerülés paradigmájának, sokkal inkább nevezhető a nyelvi dominancia modelljének. A nacionalista hatalomvágy a katalán nyelvet a nemzeti identitás szimbólumává tette. A spanyol nyelv használata a nacionalisták által ellenőrzött területeken tabu, legyen szó intézményi, kulturális területről, vagy a médiáról. A nyelvi merítési modell egy oktatási lehetőség a többi között. Előnyei bizonyos feltételekhez köthetők: a választhatósághoz, a tanulói profilhoz és a tanításhoz. A szakértő szerint számos kutatás alátámasztja, hogy a tanulók gyorsabban megtanulnak olvasni és elsajátítanak más tanulmányi

36 Estatuto de autonomía de Cataluña 1978

37 Estatuto de autonomía de Cataluña 1978.

készségeket, ha az anyanyelvükön tanítják őket már az oktatási folyamat kezdetén. Emellett gyorsabban megtanulják a második nyelvet, mint azok, akik kezdetben ismeretlen nyelven tanulnak olvasni. Ezeknek a tényezőknek a figyelmen kívül hagyása negatívan befolyásolja a tanulás minőségét és rontja egyes tanulók tanulmányi teljesítményét. A katalán nyelvi elmélyülés minden spanyolul beszélő diák számára kötelező, függetlenül attól, hogy a spanyol az anyanyelvük, vagy rendszeresen beszélnek spanyolul, függetlenül az olyan személyes tényezőktől, mint a speciális szükségletek. A katalánul beszélő tanulók anyanyelvükön tanulnak; következésképpen a nacionalista retorika ellenére a nyelvtanulás, a katalán nyelvi merítés strukturálisan diszkriminatív és társadalmi-oktatási kirekesztést okoz. A katalán tanulók 90%-a, akik az általános iskolai tanulmányaik során több tantárgyat is ismételnek, spanyol az első nyelvük. A nyelvi merítés 8 évig van érvényben: 0-tól 6 éves korig és a 6-8 évesek között. Ezekben az időszakokban a tanítási és preferenciális oktatási nyelv a katalán. A spanyol nyelv marginális. Ez a helyzet sérti a tanulók bírósági határozatok által védett jogait, és tanulási nehézségekhez vezethet, különösen a spanyol anyanyelvű tanulók esetében, amint azt az összehasonlító adatok is bizonyítják. A katalán nyelven való tanulás 8 éve után a tanítási nyelv általában továbbra is a katalán marad az általános iskolai oktatás középső (8–10 évesek) és felső (10–12 évesek) szakaszában, a kötelező középfokú oktatásban (12–16 évesek) és a középiskola utáni oktatásban (16–18 évesek) is. A spanyol nyelvet ugyanúgy második nyelvként tanítják a tantervben, mint bármely más idegen nyelvet. Egyes többnyelvű iskolákban bizonyos idegen nyelvekre nagyobb hangsúlyt fektetnek, mint a spanyolra. A katalán nacionalizmus fölénye és dominanciája mutatkozik meg a nem egyetemi oktatásban. Ez ellentétes a spanyol alkotmány elveivel és értékeivel, valamint a spanyol alkotmány és a kortárs európai oktatással.

Jorge Calero saját, társszerzővel végzett kutatását mutatja be a témával kapcsolatban. A kiinduló hipotézis szerint az azonos szociokulturális és gazdasági háttérrel rendelkező, spanyol anyanyelvű diákok iskolai teljesítménye alacsonyabb, mint a katalán anyanyelvűeké. A tanulmány az OECD PISA-2015-ös adataiból merített.

A PISA-2015 vizsgálata alapján az azonos szociokulturális és gazdasági háttérrel rendelkező, spanyol anyanyelvű tanulók alacsonyabb teljesítményt nyújtanak katalán anyanyelvű társaiknál az olvasás és a természettudományos ismeretek terén. A kapott eredmények megerősítik a hipotézist a természettudományok és az olvasási készségek esetében, de elutasítják azt a matematikai készségek terén.

A teljesítménycsökkenés egyes csoportok esetében jelentősebb: például a fiúknál, állami iskolákba járó tanulóknál, azoknál a diákoknál, akik

nem Barcelona városában élnek, illetve a gazdasági és szociokulturális rangsorban a felső harmadba sorolt tanulók esetében.³⁸

A szakértő szerint a nyelvi merítés nem mondható sikeres modellnek. A gyakran ismételt állítás, miszerint a katalán nyelvi merítés sikeres nyelvpolitika, nem támasztják alá empirikus bizonyítékok. A szakértő szerint a nyelvi merítés politikáját egy racionális vita keretében érdemes újragondolni.

Dr. Manuel Jesús Acosta Elías szerint a katalán oktatási modell az egynyelvűséget kényszeríti rá a tanulókra. Sérti a tanítási nyelv szabad megválasztásának szabadságát, aláássa a spanyolok közötti egyenlőséget, rombolja a társadalmi kohéziót és negatív következményei vannak a tanulmányokra. A megoldás nem a nyelvi merítés, hanem a valódi, kiegyensúlyozott kétnyelvűség megteremtése. Két különböző nyelv ismerete növeli az egyén kognitív készségeit a verbális és nem verbális feladatokban. Minél magasabb a kétnyelvűség kiegyensúlyozott szintje, annál nagyobb az egyén kreativitása, problémamegoldása.

Következtetések

Spanyolország egy jól működő, decentralizált államhatalmi berendezkedést valósított meg. A katalán régió tekintetében a nyelvi jogok fejlődése a Francisco Franco diktatúrája utáni évektől kezdve pozitív irányt vett, hiszen a katalán nyelvnek sikerült fennmaradnia a hosszantartó elnyomás ellenére is. Az elmúlt évek nyelvpolitikája hatékonynak mondható. A katalán nyelv lett az intézmények, a médiumok nyelve, illetve a jelenlegi vitatott helyzet ellenére az oktatáspolitikában is létrejött egy sikeres modell.

A nyelvi merítés körüli vitában a nyelv a politikai harc eszközévé vált. A modell sikeresen kompenzálta a spanyol nyelv dominanciáját a nyelvhasználatban és előmozdította az esélyegyenlőséget a gyermekek és serdülők számára. Ezt támasztják alá a nyelvhasználattal kapcsolatos felmérések adatai, illetve nemzetközi szervezetek is elismerték a nyelvi merítés modelljének sikerét. A nyelvi elmélyítés politikájával egyet nem értők a szülők jogaira hivatkoznak, miszerint jogukban áll szabadon megválasztani az oktatás nyelvét a két hivatalos nyelv közül gyermekeik számára. A társadalom egy része pozitív diszkriminációról beszél, szerintük a nyelvi merítés modellje sérti a kasztíliai anyanyelvűek jogait. A 2009-es PISA-tanulmány szerint a nyelvi merítés modellje nincs negatív hatással a spanyol ajkú, nyelvi merítésben tanulók nyelvtudására, illetve egyéb kompetenciáira. A 2015-ös kutatás Jorge Calero professzor beszámolója szerint ennek az ellenkezőjéről ad számot. Sajnos az eredeti, 2015 évi PISA-tanulmányhoz nem sikerült online hozzáférni, így a Calero és Choi tanulmányára hi-

38 CALERO – CHOI, 2022.

vatkoztam. Figyelemre méltó az Európai Parlament által felkért szakértők egyöntetű negatív véleménye a nyelvi merítés modelljével kapcsolatban.

Az oktatáspolitikai célja mindezidáig az volt, hogy egyensúlyba hozza azt, ami a társadalomban kiegyensúlyozatlan. Az oktatási központok javíthatnak az aszimmetrián azáltal, hogy a spanyol nyelvet közvetítő nyelvvé növelik az erős katalán túlsúlyú helyeken, és a katalán nyelvet ott, ahol a spanyol szélesebb körben elterjedt. A nyelvi merítésnek elég rugalmasnak kell lennie ahhoz, hogy alkalmazkodjon a diákok nyelvi igényeihez, attól függően, hogy iskolájuk túlnyomórészt spanyol nyelvű területen található-e vagy sem.

Irodalom

Berkics E.: Spanyolország történelmi nemzetiségei és régiói. In: *Külgügyi Szemle - A Magyar Külgügyi Intézet folyóirata* 3 (2010) 101.

Calero J. – Choi, A.: The effects of language immersion on cognitive skills. *Educational Research and Evaluation*. 27 (2022) 369-395

Csernicskó I.: A nyelvpolitika mint a fegyveres konfliktus (egyik) ürügye Ukrajnában. *Hungarológiai Közlemények* 1 (2015) 51.

Ferran, F.: Languages, Minorities and Education in Spain: The case of Catalonia. In: *Comparative Education* 36 (2000) 187-197

Miley, T., J.: *The Constitutional Politics of Language Policy in Catalonia, Spain*. Adalah Newsletter, 2006/29.

Mikó I.: *Nemzet és nemzetiség*. Bukarest: 1981. 683.

Nagy S. Gy. és Szabó B.: Európa következő állama a független Katalónia? *Külgügyi Szemle* 14 (2015) 76-93.

Nagy S. Gy. és Szabó B.: A katalán parlament szerepe a spanyol politikai folyamatok alakításában: A középkori előzményektől napjainkig. In: *Parlamentari Szemle* 1 (2018) 61-76.

Láncos P. L.: Részvételi jogok és a nyelvi sokszínűség az Európai Unióban. In: *Miskolci Jogi Szemle* 2 (2009) 112.

Ország L.: *A magyar nyelv értelmező szótára*. Budapest : Akadémiai Kiadó, 1965.

Xarxa Cruscat: *Informe sobre la situació de la llengua catalana (2010)*. Observatori de la Llengua Catalana. Barcelona, 2011.

Jogforrások

Act No. 1, of 7th January 1998, on linguistic policy

Decret 306/2006, de 20 de juliol, pel qual es dóna publicitat a la Llei orgànica 6/2006, de 19 de juliol, de European Commission: *Commission of the European Communities, Final Report. High Level Group on Multilingualism*. Luxembourg : Office for Official Publications of the European Communities, 2007.

Európai Bizottság: *Gyakran feltett kérdések az európai nyelvekről*. Brüsszel, 2013. Forrás: https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/hu/MEMO_13_825 (Letöltés: 2022. 04. 10.)

Reforma de l'Estatut d'autonomia de Catalunya

Ley Orgánica 6/2006, de 19 de julio, de reforma del Estatuto de Autonomía de Cataluña, Art. 6. Ref.: BOE-A-2006-13087

Ley Orgánica 1/1990, de 3 de octubre, de Ordenación General del Sistema Educativo.

Public Hearing on „The language immersion model in Catalonia, Spain” <https://www.europarl.europa.eu/committees/en/public-hearing-on-the-language-immersion/product-detail/s/20230213CHE11361> (Letöltés: 2023. 02. 28.)

Sentencia 31/2010, de 28 de junio (*BOE núm. 172, de 16 de de juliol de 2010*)

OECD (2010), *Higher Education in Regional and City Development: Catalonia, Spain*, OECD Publishing. <http://dx.doi.org/10.1787/9789264089006-en> (Letöltés: 2022. 04. 12.)

Internetes források

Catà-Figuls, J.: *Catalan government defies Supreme Court ruling on teaching more Spanish language at schools*. El País, 2021. <https://english.elpais.com/spain/2021-11-26/catalan-government-defies-supreme-court-ruling-on-teaching-more-spanish-language-at-schools.html> (Letöltés: 2023. 02. 28.)

Elpais.com: *La inmersión lingüística regresa a la calle*. <https://elpais.com/espana/catalunya/2022-04-02/la-inmersion-linguistica-regresa-a-la-calle.html> (Letöltés: 2022. 04. 10.)

Sagrera, B.: *¿De qué hablamos cuando hablamos de inmersión lingüística?* (2021); https://www.elnacional.cat/es/politica/inmersion-linguistica-que-es_684866_102.html (Letöltés: 2022. 04. 12.)

La inmersión lingüística en Cataluña. Un modelo eficaz y de éxito. https://www.plataforma-llengua.cat/media/upload/pdf/immersio-cast_1537173291.pdf (Letöltés: 2022. 04. 12.)

Lavanguardia.com: *Somescola reclama al Govern blindar el catalán en el sistema educativo*. <https://www.lavanguardia.com/vida/20220407/8185461/somescola-reclama-govern-blindar-catalan-sistema-educativo.html> (Letöltés: 2022. 04. 10.)

Som Escola <https://somescola.cat/> (Letöltés: 2023. 02. 28.)

Somescola reclama al Govern blindar el catalán en el sistema educativo. <https://www.lavanguardia.com/vida/20220407/8185461/somescola-reclama-govern-blindar-catalan-sistema-educativo.html> (Letöltés: 2022. 04. 10.)

Catalan language rights from the perspective of education policy

ÍRISZ KOVÁCS

This study deals with Catalan language policy, its evolution and development over the years. Despite years of severe repression, Catalan has not ceased to exist. Language policy has many unexploited areas and is full of topicalities. The aim of this study is to provide a comprehensive picture of Catalan education policy, the topicality of which lies in the recent Spanish Supreme Court ruling on the so-called language immersion policy, which has led to an ongoing political debate. The controversial court decision that disrupts the current educational model, raises several issues on which the study focuses. The issue of Catalan language immersion has also reached the European Parliament, where four experts discussed the issue. In the debate on language immersion, language has become a tool of political struggle. The aim of education policy has always been to balance what is unbalanced in society. Language immersion should be flexible enough to adapt to the linguistic needs of students, depending on whether their school is located in a predominantly Spanish-speaking area.